

ОБРАЗИ ПРИРОДИ У СУФІЙСЬКОМУ ЛІТЕРАТУРНОМУ ТВОРІ

Поширення суфізму у східній літературі “спричинило революцію, яка призвела до символізації мови, розриву образу та дійсності, яку він змальовує. Мова поезії поділилася на два плани вираження: алегоричний та справжній, водночас вона вбирає в себе суфійські конотації символічної лексики і показує багатоплановість мовного та поетичного мислення у своїй практиці” [Пригарина 1999, 218]. Символічні значення переходять у галузь об’єктивних мовних конотацій і самі стають основою для побудови образу. Образи в суфійських літературних творах стали темою досліджень багатьох західних та східних науковців, серед яких можна назвати К. Більгегіля, А. Гольпинарлі, Г. Гаврича, Е. Гібба, Г. Халимоненка, В. Холбрук, Ш.М. Шукурова, А. Шиммель та ін.

Поети-суфії у своїх творах немов олюднюють природу, наділяють її індексами живої людини, оживляють пейзаж, у світлі якого вимальовується непересічність етико-духовних шукань особи.

У турецькій суфійській літературі небо символізує висоту, недосяжність, неосяжність, яскравість. Кохана для закоханого є недосяжнішою за небо, яке є її палацом. Усі емоційні вигуки “ахи”, які промовляє закоханий від страждань та любові, сягають неба, а іноді здіймаються ще вище. Іноді ці “ахи” або запалюють небо, або ж примушують його плакати, або ж гриміти та виблискувати:

Небо на землю пролило малочні потоки, ніби місячні промені перемішалися зі сріблястою водою річки [Doğan 2003, 139].

Небо і землю охопили жаскі зойки, але що то були за вигуки, не можна було розібрати [Doğan 2003, 145].

А якщо ти прагнеш показати любов і кохання, то ось – небо, ось – “Ах!” [Doğan 2003, 185].

Небо розставило мені пастки розлуки, поклато моє серце на вогонь розлуки [Doğan 2003, 203].

Чи можна описати хоча б частинку “ахів”, що не вміщуються навіть на небі? Серце, охоплене язиками полум’я, – то небо горя, його зорі не вказані на картах

небесної сфери. Від цього неба горя, схожого на море, не те що слово, а навіть стогін може спалахнути [Doğan 2003, 227].

Я зіб’юся зі шляху серед снігу та криги темряви, і нехай це небо стане тобі коханим! [Doğan 2003, 291].

Іноді він нарікав на несправедливість неба, а іноді зтхав і стогнав у мареннях про Гюсн [Doğan 2003, 293].

За астрономічними уявленнями минулих часів потойбічний світ складається з 9 небес (7 небес):

Усі дев’ять поверхів неба стали сумішшю сяйва і спалахнули яскравіше за сонце [Doğan 2003, 35].

Малюнки і статуї цієї церкви, здійснювались, прикрасили ту семиверхову будівлю неба [Doğan 2003, 359].

Тема дев’яти (або семи) небес у суфійській літературі пов’язується з темою міраджу. За Кораном та хадісами, вночі 27 числа місяця Реджеп до пророка Мухаммеда явився архангел Джебраїль, щоб провести його на небо, аби він почув одкровення щодо намазу. Перед пророком з’явилися сходи (мірадж). Підіймаючись цими сходами, пророк потрапляє на перше небо, де його зустрічають янголи. Потім на кожному наступному небі пророк зустрічається з іншими пророками. Ці небеса подібні до частинок цибулі, що вкладені одна в одну. Посередині розташована планета Земля, потім, трохи вище, – Місяць, Меркурій, Венера, Сонце, Марс, Юпітер, Сатурн:

Коли одкровення Бога набуло сили, він вирушив далі й дістався планети Меркурій.

І той небесний поет (планета Меркурій) прийшов і почав просити у падишаха прощення. Бог показав шлях своєму посланцю, і одверзлося третє небо (яке належить Венері). Зюхре (Венера), ставши заступником сяйва його обличчя, заслужила прощення падишаха [Doğan 2003, 39].

Марс, проливаючи криваві сльози, почав просити пробачення та пофарбував небо в червоний колір. Коли шість напрямків попросили допомоги у нього, щоб показати шариат Юпітеру – судді неба, шлях

пророка Мухаммеда сягнув шостого неба [Doğan 2003, 41].

На восьмому небі розташовані зорі, сузір'я та знаки зодіаку. Зорі, з яких складаються сузір'я, впливають на почуття, моральність та характер людини:

Пророкування та ворожіння на зорях вийшло з ужитку, зв'язок між причиною і наслідком було впорядковано наукою [Doğan 2003, 41].

Вона ступала повільно і тихо, як зорі рухаються разом із небом [Doğan 2003, 131].

Серед предметних етноміфологем суфійських творів помітне місце посідають образи небесних світил: сонця, місяця, зірок.

Сонце. У суфійській літературі сонце асоціюється зі світлом, теплом, заздрістю, страхом (через свій жовтий колір), коштовним камінням, султаном небесних тіл. Образ сонця часто є частиною опоетизованого пейзажу:

Вони вдягали липневе сонце та пили вогонь, що спалював світ [Doğan 2003, 67].

За астрономічними даними стародавніх часів, Сонце обертається навколо Землі і перебуває на четвертому небі. Сонце може бути яскравим мечем, ніжними щокми коханої або ж закоханого, символізувати їхню красу. Сонце також асоціюється зі словами *вогонь, пекучий, гарячий*. Водночас характерним є вживання цього образу з колоративними характеристиками:

Якби яскраве сонце сходило у темряві, то воно було б подібне до його обличчя з пушком на щоках [Doğan 2003, 121].

Його щоки були яскравим сонцем, що палає вогнем серед полум'я [Doğan 2003, 127].

У добовому обігу Сонця увагу поета привертають його схід і захід:

Її білі блискучі груди були, безсумнівно, схожі на схід сонця, що здіймався у небо, наче стовп [Doğan 2003, 103].

Центральна місячна етноміфологема в художньому мовленні суфійських поетів осмислена у формах *місяць, повний місяць, молодий місяць* та парафразі *місяцеликий*. Місяць виступає як компонент опоетизованого пейзажу:

Це сталося однієї ночі; дім Юммухані став небом повного місяця тієї ночі [Doğan 2003, 31].

Якби весь небосхил був таким красивим, як Горшід, молодий місяць прагнув би бути

схожим на його брову [Doğan 2003, 121].

Місяць символізує красу ночі, кохану зі світлим, наче місяць, обличчям. До місяця не можна доторкнутися, на нього можна дивитися тільки здалеку, він світить високо – всі ці особливості притаманні також і коханій. Місяць також є образом щік, обличчя та чола коханої. Затьмарення місяця символізує волосся коханої, яке закрило її сяюче обличчя. Якщо сонце є султаном неба, то місяць є візиром. Коли місяць увиходить у сузір'я Скорпіона, то не можна вирушати в дорогу. Місяць є також символом раба краси коханої.

І, зрозумівши, що ці дві половинки місяця одна до одної дуже підходять і мають бути разом, вирішили просити дозволу у їхніх батьків [Doğan 2003, 79].

Нехай ці дві розумні дитини наберуться знань, підростуть, стануть повним місяцем... [Doğan 2003, 87].

Якщо він хоче бачити повний місяць, я стану ніччю, якщо він хоче дивитись на небо, я стану зіркою [Doğan 2003, 99].

Чотири стихії (вогонь, вода, земля, повітря) та пори року є віддзеркаленням відчуттів:

Коли Він дістався четвертого неба, чотири елементи (вода, земля, повітря, вогонь) знову і знову відчували гордість [Doğan 2003, 41].

Вогонь символізує муки та убоління закоханого, смутку, який спалює його. Вогник з'являється в очах, а справжній вогонь займається в серці. Тому закоханий, щоб загасити полум'я в серці, проливає сльози. Але вогонь все одно не згасає. Повітря, що існує поряд із водою, "ахами" закоханого ще дужче розпалює вогонь. Вогонь часто вживається зі словом "свічка", гніт якої згоряє в ній, як серце закоханого. Щоки, обличчя закоханого чи коханої через їхній колір асоціюють із вогнем. Вино, троянда, зоря також бувають вогняного кольору. Вогонь є гранатом пекла.

Так само як не можна описати тугу серця, так само не можна її приховати, бо вона палає, наче вогонь [Doğan 2003, 191].

Це – вогонь горя, що впав у мою душу; будь ласка, не питай, щоб не було лихої слави [Doğan 2003, 209].

Вогонь свічок, що палав усередині ліхтарів, був схожий на гілки корала, що заховалися на дні моря [Doğan 2003, 281].

Вогонь був місцем створення того ча-

клунства, але воно не могло завдати шкоди берегу [Doğan 2003, 319].

Вогонь горя охопив весь світ; безодня була проваллям пекла [Doğan 2003, 323].

Вода символізує чистоту душі коханої. Оскільки вода є необхідним елементом у житті людини, вона також символізує кохану, без якої закоханий не може існувати. Вода часто символізує живу воду, яку випив Гизир та став вічним:

Він, воїн поля, явивши щедрість, напопив мене водою вічності [Doğan 2003, 53].

Вода є уявленням не лише про джерело життя, засіб магічного очищення; водний простір водночас осмислювався як межа між цим і тим світом, шлях у потойбіччя, місцеперебування нечистої сили та душ померлих [Виноградова 1995, 386].

Кожна його хвиля – коло вогню; кожна хвиля – кипляче пекло [Doğan 2003, 323].

Земля. У суфійській літературі земля символізує кохану, вона багата на мінерали, метали, скарби. Земля також згадується як основа, з якої було створено людину, а також як те, у що тіло людини перетворюється після смерті. Якщо померлим є закоханий, то із землі, у якій він похований, доносяться по всьому світові аромати кохання, земля стає пилом на шляху коханої, з неї роблять миску, яка торкається вуст і цілує кохану, на ній зеленіє трава кохання, по ній ходить сама кохана.

Плодючість землі настільки політшила-ся, що душі почали заздрити паросткам [Doğan 2003, 141].

Поле було вкрите зорями так, що замість камінців на землі було море алмазів [Doğan 2003, 151].

Повітря символізує життя та природу. Часто використовується зі словом *вітер*:

Повітря було таким вологим, що майже схожий на потік [Doğan 2003, 137].

Повітря було настільки чистим і приємним, що навіть соловейки пахтіли, наче бутони троянд [Doğan 2003, 327].

Пори року. Весна є тією порою року, яка найбільше оспівується в суфійській поезії. Весна символізує молодість, красу, початок нового життя.

Перепоვნена веселощами весна подарувала світові таку радість, що навіть ниточки дощу, котрі падали з неба, обернулись на струни тамбура [Doğan 2003, 139].

Квітець так закрутив весняні потоки

води, що гострі камінці переродилися на округлі перлини [Doğan 2003, 143].

Прийде пора, і зрозумієш, що настала весна;

Розквітнуть троянди, тюльпани, почне співати соловейко.

Всюди віятиме різноманітними ароматами квітів,

Які одурманюють пташок та комашок [Gülen 1997, 85].

Зима символізує холод, лютість:

Коли люта чорна зима зустрілась зі снігам, то негр ночі, посміхаючись, показав свої білі зуби [Doğan 2003, 273].

Бурульки стали схожими на язики, що промовляють, і почали проливати слова скарги з вуст дахів [Doğan 2003, 279].

Коли зима іноді прогулювалась річками, то риба ставала зодобиччю для газелей [Doğan 2003, 279].

Соловейко. Без образу цієї пташки неможливо уявити суфійську літературу. Соловейко є образом закоханого, який постійно співає коханій пісні, говорить слова кохання та оспівує її красу. Іноді соловейко символізує душу або серце закоханого. Вважається, що соловейко закоханий у троянду і тим дуже схожий на закоханого героя поезій. І до того ж красивий голос соловейка є красивими словами, віршами закоханого. Як соловейко не може без троянди, так і закоханий не може без своєї коханої. Як колючки троянди ранять соловейка, так само й страждання, яких завдає кохана закоханому, ранять його серце [Pala 2004, 90].

То стогне й плаче соловейко чи троянда? Чи то тільки гіацинтові погано? [Doğan 2003, 73].

Тобто той соловейко, що так приємно співає, постійно тихо стогнав [Doğan 2003, 131].

Павич – красивий птах, але сумний. Коли він велично ходить, то нахиляє голову і, дивлячись на свої негарні ноги, сумує і вимовляє “ах”. Павич занадто пишався своєю красою, і через це Аллах зробив його голос та ноги потворними. За легендою, павич жив у раю, але, ставши засобом пересування чорта до раю, був вигнаний з нього разом з Адамом і Євою. У раю Аллах сказав: “Нехай ти будеш красивим, але твої ноги будуть голі. Дивлячись на них, згадуй про рай, ахаючи”. Отже, тепер, на землі, павич, ахаючи, постійно згадує

про рай. Завдяки мальовничому хвосту та красі павича ототожнюють з коханою [Pala 2004, 481].

Її вбрання рожевого кольору було пофарбоване кров'ю павича. В її примхах відчувалися гра та рівновага [Doğan 2003, 111].

Газель – тварина з красивими очима, приємним запахом, боязка. Ці її ознаки стали основою для багатьох поетичних порівнянь. Наприклад, очі газелі порівнюють з очима коханої; коли обличчя коханої порівнюють з Каабою, то газель є її очима, тому що в Каабі не можна випасатися. Іноді газель виступає в образі місяця, який тікає від сонця-лева. Газель задрить коханій, що в неї волосся пахне міском, і через це все всередині тварини збирається кров, яка застигає і перетворюється на міск. Оскільки газель є твариною, на яку можна полювати, то слово “газель” часто поєднується зі словами “хижий”, “пастка”. Коли Меджнун потрапив у пустелю, він товаришував там з газелями. Тому при згадці про газель також вживається слово “пустеля”. У старій казці розповідається про падишаха, який пішов на полювання і почав наздоганяти газель, яка сховалася від нього у печері. Коли падишах зайшов у печеру, то побачив там замість газелі – фею. Отже, образ газелі також асоціюється з коханою, яку неможливо наздогнати; з феєю, чарами [Pala 2004, 25–26].

Газелі були серпанком зітхань, що здіймалися у небо, і мали темне тіло та роги з вогню [Doğan 2003, 71].

Чарівні очі, які неможливо описати, стали газеллю того фіалкового саду [Doğan 2003, 153].

Його око – газель, груди – лев, грива – гіацинт, подих – наче дракон... [Doğan 2003, 309].

Кінь. У суфійській поезії використовується безліч назв для позначення образу коня та речей, які з ним пов'язані: ахреч, ашкар, едхем, ферес та гашійє – накидка коня; сатл – миска з водою для коня; шікал – пута тощо [Pala 2004, 53–54].

Трояндового кольору статний кінь... Ніби трояндовий сад раю, ніби криваве море... Він збурює моря червоного і рубінового кольору; він став провідником духовного світу, наче Рефрет... [Doğan 2003, 305]. *Його тіло тендітно побудоване; кожен його рух є принадою кінця світу... Якщо він, ідучи, як іноходець, рап-*

там пришвидшить біг, то може донести до вічності новину потойбічного світу. Якщо його кроки будуть послідовними, то навіть секунди не встигатимуть за ним з-під його підківок... Він так швидко басує, що навіть не зачіпає найменших частинок повітря [Doğan 2003, 307]. *Кожна його волосинка – струна тамбура, яка гармонійно тремтить; його іржання – закликання білого велетня... Його копито – череп білого велетня; його хвіст – пучечки світила...* [Doğan 2003, 309].

Лев. Образ лева асоціюється з легендою про те, як пророк Мухаммед здійснював мірадж (вознесіння в небо) і йому на шляху зустрівся лев, який заважав пересуванню. Тоді пророк, знявши перстень з пальця, кинув його левові. Лев узяв перстень у пашу і відійшов. Наступного дня, коли пророк почав розповідати про мірадж, Алі витяг з рота перстень і віддав його пророкові. Через це в літературі образ лева та Алі постійно поруч.

Лев (сузір'я Лева) згадав сина дядька пророка (Божий лев Алі), і від нього прийшла допомога та милість [Doğan 2003, 43].

Іноді образ лева асоціюється з сонцем. Це пов'язано з астрономією стародавніх часів, коли вважалося, що сонце перебуває у сузір'ї Лева. Сила лева також оспівується в поезії дивану. Поєднання образів газелі та лева пояснюється символікою красивих очей коханої та її гнівного погляду. Жоден не може встояти перед таким поглядом [Pala 2004, 39].

В одному племені жив хоробрий, як лев, чоловік на ім'я Гайрет [Doğan 2003, 185].

Ашк з душею лева, але з хворим тілом приємно провів кілька ночей, потай страждаючи від горя, яке обпекло його серце [Doğan 2003, 223].

Пожертва, офіра. Жертвна тварина (курбан) – тварина, як правило корова, верблюд, невелика рогата худоба, яку приносять у жертву, перерізаючи аорту на шії і примовляючи при цьому “В ім'я Аллаха!”, випускаючи одразу ж усю брудну кров, щоб вона не потрапила у м'ясо тварини. Таке м'ясо вважається чистим, до того ж тварина не страждає довго. У період паломництва, коли мусульмани сходять на гору Арафат, приносяться в жертву тварини і цього дня, після ранішнього намазу, починається свято жертвоприношення (курбан-байрам). М'ясо забитої тварини

в основному роздається бідним людям. У суфійській поезії закоханий на шляху до коханої готовий безліч разів стати жертвою. У період свята бідні (закохані) радіють. У суфізмі жертвою вважається нефс. А ті, хто приносить у жертву свій нефс, – дервіші [Pala 2004, 304].

... а смуток був пожертвою його очей [Doğan 2003, 115].

Якщо коханий пожертвував своєю душею, то чи не дістане його горе життя? [Doğan 2003, 211].

Руїни горя були такими ж небезпечними, як місце пожегтв; де напис на келиху, де корисна молитва? [Doğan 2003, 315].

Бінек – тварина для пересування, їзди верхи. У літературі дивану ця тварина має наймення Бурак. За допомогою цієї тварини пророк Мухаммед здійснив мірадж. Вважається, що слово “бінек” є загальною назвою тварин у раю. Основні ознаки бінека Бурака – це краса кольору та блискавична швидкість [Pala 2004, 809].

Заради тебе незрівнянний Бурак прийшов до тебе з поклоном [Doğan 2003, 35].

Троянда – квітка, обов’язкова в суфійській літературі. Часто асоціюється з обличчям та щокими коханої. Троянда є обов’язковим атрибутом весни завдяки своїй свіжості, кольору та приємному аромату. Іноді замість слова “весна” трапляється словосполучення “трояндова пора року”. Оскільки троянду важко виростити і вона потребує багато уваги, в літературі склався її образ як такий, що росте на забіганках. Розквіт троянди є особливою темою в літературі. Вона розкривається вранці і дарує людям радість. Якщо починають розкриватися троянди, то це означає, що прийшла весна. Незважаючи на те що троянда така неперевершена, вона швидко в’яне, так само, як життя закоханого швидко минає. Осінь вважається причиною загибелі троянди, її бідною. Троянду вважають коханою соловейка. Ця тема настільки поширена в суфійській літературі, що навіть існують алегоричні твори під назвою “Троянда і соловейко”.

А коханий то, розсипаючи локони по обличчю, обпікав груди та щокми поцілунками-трояндами, а то його губи, немов рубін, починали таку розмову, що пелюстки троянди від сорому відривалися й падали [Doğan 2003, 97].

Душа її вуст – коштовність розмови; тро-

яндіві щокми – рай усмішок [Doğan 2003, 107].

... країна солодоців стала трояндовим садом її манірності та кокетування [Doğan 2003, 111].

Матіоли того місця були нічними перлинами, там оживали навіть пелюстки троянди, яка зів’яла восени [Doğan 2003, 149].

Я роками була трояндою твоєї весни, а тоді настала осінь – і я зів’яла [Doğan 2003, 193].

Він – весна, прикрашена з голови до ніг трояндами... [Doğan 2003, 305].

Колючки троянди є суперником закоханого. Троянда з колючками є символом, який об’єднує в собі поняття доброго й поганого, легкого і складного, дружби й ненависті.

Вогонь пекла мені здається яскравим сонечком, а рай – наче колючка велетня у мене в оці [Doğan 2003, 367].

Пелюстки троянди, її стебло та пагони також красиві і символізують тіло, обличчя, щокми коханої. Через те що обличчя людини червоніє, коли та соромиться, червону троянду вважають символом сором’язливості. Колір троянди, як правило, червоний, рідше – білий. Коханий плаче сльозами трояндового кольору, губи коханої теж трояндового кольору.

Її красиві руки були наче срібні гілки, зроблені з пелюсток білої троянди [Doğan 2003, 103].

Її груди – ранок свята надії; трояндова червоність її щік – кров очей сонця, яке плаче від заздрощів [Doğan 2003, 105].

Повітря, напоєне ароматом троянди, дало таку силу всьому навкруги, що навіть диня ебуджехіль втратила свою духмяність і почала пахнути, наче флакон із трояндовою водою [Doğan 2003, 139].

Чи може таке вологе повітря бути напоєним ароматом троянд? [Doğan 2003, 139].

Світ через велику кількість водних джерел став ніби краплинками випарувань; кожна красуня-джерело стала схожою на джбан із трояндовою водою [Doğan 2003, 143].

Червона троянда іноді асоціюється з рубіновим палацом, іноді зі скіпкою, вином, вогнем. Троянда є квіткою раю. Коли пророка Ібрагіма вкинули у вогонь, він потрапив у трояндовий сад [Pala 2004, 189].

Шлях цього листа завів до раю, де

від вогню весною розцвітають троянди [Doğan 2003, 199].

Одним з найпоширеніших просторових образів є сад, переважно трояндовий:

Ти поклади язик полум'я на рану троянди, дай краплинку роси, візьми у мене тисячу трояндових садів [Doğan 2003, 183].

Вона сказала: "Гей, трояндо мого бажання, мій свіжий паросток трояндового саду" [Doğan 2003, 213].

Трояндовий сад моєї коханої було пограбовано; і знову я потребував бодай однієї квітки [Doğan 2003, 365].

Фіалка, відома в літературі своїм ароматом, темним кольором і трохи зігнутих стеблом, – найвиразніша ознака приходу весни. З цією квіткою асоціюється родимка коханої... Колір та аромат цієї квітки порівнюють з міском. Округлість листків та квітів нагадує хвилястість волосся коханої [Pala 2004, 332].

Тільки-но фіалка прийшла у захват, перо і зошит замовкли [Doğan 2003, 145].

Рівнина і поле того саду, наповнені фіалками, стали місцем народження сотень красивих рослин [Doğan 2003, 151].

Нарцис – квітка міфів та легенд. Одна з легенд розповідає, що жив колись дуже красивий хлопець на ім'я Нарцис. Усі дівчата у нього закохувались і від горя, що він не відповідає взаємністю, скаржились на нього Богові. Одного дня Нарцис побачив у річці своє віддзеркалення і закохався. Милуючись своїм красивим обличчям, він упав у річку і потонув. На тому місці виросла квітка, схожа на око, яка із здивуванням та захопленням спостерігала за всім гарним. За іншою легендою, Нарцис був сином річки та духа. Люди й духи були у нього закохані. Навіть фея на ім'я Сес померла від кохання до нього і перекинулася на камінь.

На Сході існує легенда, що Троянда і Нарцис дуже кохали одне одного. Нарцис перетворився на квітку, схожу на око, і був змушений до судного дня жити в розлуці та очікуванні. В усіх цих легендах є прямий зв'язок між нарцисом і оком [Pala 2004, 388].

Твій нарцисовий погляд настільки вражаючий, мій султано! [Gülen 1997, 71].

Що сталося з нарцисом, що він так захворів? Чи то кохана не дивиться на нього? [Doğan 2003, 75].

Закоханий нарцисе, впадай уже в сон

примхливий [Doğan 2003, 81].

Проліски були цінністю скарбниці моря та рудень, а нарциси – подарунком раю [Doğan 2003, 149].

Троянди з гвоздиками потай цілються, а гіацинт простягає руку нарцисові [Doğan 2003, 145].

Гіацинт – квітка, часто згадувана в суфійській літературі. За формою та запахом вона схожа на волосся коханої, у деяких випадках ця квітка відчуває себе гіршою і заздрить волосся коханої. Дуже часто образи гіацинта і троянди поєднуються. Це пояснюється тим, що троянда – щоки коханої, а гіацинт – волосся, що спадає на щоки.

Іноді ця квітка через свою пишну форму та кручені пелюстки порівнюється з тінню або навіть віником. Також відомим обрядом є закладення цієї квітки за край чалми або вуха [Pala 2004, 451].

Гіацинт був локоном на щоці білої троянди, а гвоздика зачісувала той локон [Doğan 2003, 153].

Ні, ні, ті локони на блискучих щоках були наче гіацинт, що вилі у вогонь [Doğan 2003, 125].

На полях було повно нарцисів і гвоздик; дікими рослинами тих місць були троянди та гіацинти [Doğan 2003, 327].

Багрянець – квітка червоного кольору. Символізує вино та вуста, також вживається з цими словами для підсилення яскравості кольору [Pala 2004, 155].

Молодий паросток багрянцю давав вогняні плоди молодості [Doğan 2003, 151].

Гранат найчастіше зустрічається як синонім слова "вогонь" [Pala 2004, 55].

Вони нічого не помічали і не знали; не знали, що таке гілка квітучого граната, казали самі собі: "Що, у трояндовому саду виріс вогонь?" [Doğan 2003, 73].

... а квіти граната були наче світло спалаху, що розлилось навкруги [Doğan 2003, 149].

Кипарис поети порівнюють з поставою коханої. Кипарис є вічнозеленим деревом, осінній вітер не може жодним чином на нього вплинути. Його легке похитування від вітру порівнюють із тим, як плавно йде кохана. Кипарис не має плодів, росте, як правило, на кладовищах і, похитуючись від вітру, вихвалює Аллаха, промовляючи "Ху" (Аллах). Це вважається способом відпущення гріхів померлих.

Коли кипарис показав усю свою висоту, то судний день упав до його ніг [Doğan 2003, 151].

Кипарис висаджують біля озер, річок, окрай саду. Корені кипариса називають його ногами або подолом. Поети бачать у них ноги та поділ коханої. Її поділ цілують річки, до її ніг прилипають листки чинари. Дуже часто поряд з образом кипариса в суфійській поезії використовують образи троянди, тюльпана, чинари, нарциса, фіалки, стріли, горя, кінця світу тощо [Pala 2004, 436].

Коли та струнка, як кипарис, побивалася, на голову її падали самі страждання [Doğan 2003, 207].

Жасмин – квітка, що асоціюється зі щокими коханої через її колір, запах та пелюстки. Вживається також разом зі словом “груди” (yağsemin göğüslü – тобто “груди-жасмин”) для позначення слова “красивий” [Pala 2004, 522].

Агов, красунчику (згрудьми-жасмином), спи поки у колісці [Doğan 2003, 83].

Тюльпан – квітка, чий червоний колір символізує щокими коханої та сльози закоханого. Чорна серединка тюльпана символізує рану в серці від заздрощів до щік коханої. Тому використовуються такі вислови, як “легені, печінка наповнились кров’ю”, “горить серце, груди”. Тюльпан із темною серединкою також асоціюється з родимкою на червоній щоці. Щокими коханої та сльози закоханого червоніші за колір тюльпана. Тюльпан вважається ознакою приходу весни. За іранською міфологією, блискавка вдарила у краплинку роси на листку, листя і краплинка запалали і в такому вигляді застигли. Таким чином з’явилася квітка тюльпан. Її часто ототожнюють з міском. За своєю формою тюльпан схожий на келих, з яким і асоціюється ця квітка. Поле бою та місце, де закоханий проливає свої сльози, в поезії називають садами тюльпанів [Pala 2004, 309].

Гірський тюльпан сп’янів від вина божевілля і котилів губу на блискучий келих вина [Doğan 2003, 151].

У тому саду всі тюльпани були султанською охороною у червоних ковпаках [Doğan 2003, 153].

Лотос – дерево, яке символізує межу відчуття; існує припущення, що з гілок цього тернистого дерева (*Zizyphus Spina Christi*) був сплетений вінок Ісуса.

Паростки того саду були всі деревами лотоса; блакитне небо не можна було порівняти навіть із зеленою сливою [Doğan 2003, 147].

Бутон символізує стулені губи коханої. Усміх бутона означає їхнє розкриття. У закритому вигляді бутон нагадує троянду, яка приховує таємниці. Якщо бутон розкриється, то всі таємниці стануть явними. Бутон приховує в собі коштовності – червоні губи та зуби-перлини.

Бутони у трояндовому саду почали говорити про таємниці на землі й на небі [Doğan 2003, 143].

Бутон надзвичайно звеселився і, наче соловейко, почав розповідати плітки троянді [Doğan 2003, 143].

Бутон закрився від здивування та сорому, наче на вогняну троянду впала краплинка [Doğan 2003, 363].

Аналогічну характерну рису мають і очі людини: коли повіки напівзаплющені, то схожі на бутон:

Його зверхній погляд навіть Джебраїлю не дозволяв наполовину розплющити очі-бутони [Doğan 2003, 115].

Очі Ашка схожі на бутони, адже він приховує в них сльози-росу. [Pala 2004, 185].

Бутон іноді порівнюють із закоханим або ж із нареченою за його закритість та недоторканість: *Бутоне, спи, цей час миттю сплине...* [Doğan 2003, 81].

Тепер я стисну своє серце, а на вуста накладу печать мовчання. Тільки б мій коханий з характером бутона не образився на мене! [Doğan 2003, 219].

“Гей, бутоне, який росте в саду полум’я пекла, що з тобою, чого ти стогнеш?” [Doğan 2003, 237].

Райське дерево Туба. Його корені розміщені зверху, а гілки – знизу. Тінь від цього дерева падає на весь рай. Плоди цього дерева при кожному куштуванні завжди різні за смаком. Вважається, що його стовбур – із жовтого золота, гілки – з червоного коралу, листя – зі смарагду, а плоди – з цукру. На цьому дереві є листок кожної людини. Коли людина помирає, то її листок падає на землю. Коли листок падає, то зачіпає й листки живих людей, у яких у цю мить ніби дзвенить у вусі. Таким чином живій людині нагадується про смерть і діяння на землі. Тому й існує така приказка: “Про мене хтось згадає”. Дерево Туба у суфійській

літературі своєю висотою символізує зріст коханої [Pala 2004, 498–499].

Трояндовий сад показав людям, яким є насправді рай; навіть кущі на стіні саду були схожі на дерево Туба [Doğan 2003, 143].

Райське дерево Туба – дерево з вогню; палац Адн – трон з вогню... [Doğan 2003, 307].

Зелень хилилась, ніби море; паростки троянд кивали, наче дерево Туба... [Doğan 2003, 327].

Неможливо в рамках статті здійснити аналіз всіх поетичних образів природи, звитих у творах суфійського спряму-

вання. Тому нам вдалося зупинитися лише на основних образах, які достатньою мірою виявляють світобачення поетів-суфіїв. Образ природи у суфійських творах має своєрідну структуру і художню функцію: в поетичному тексті природа репрезентована словесними образами, образу природи властивий специфічний багатоплановий зв'язок з душевним світом суб'єкта висловлювання. Автори використовують такі образи, які в контексті набувають полісимволічних відтінків, що загалом підтверджує оригінальність їхнього мислення, своєрідність світовідчуття і, безумовно, потужний художній талант.

ЛІТЕРАТУРА

Виноградова Л.Н. Вода // *Славянские древности: этнолингвистический словарь* под ред. Н.И. Толстого в 5 т. Т. 1. Москва, 1995.

Пригарина Н.И. *Индийский стиль и его место в персидской литературе*. Москва, 1999.

Doğan M.N. *Hüsn ü Aşk. Metin-nesre çeviri- Notlar ve açıklamalar*. İstanbul, 2003.

Gülen F. *Kırık mızrap*. İzmir, 1997.

Pala İ. *Ansiklopedik Divan şiiri sözlüğü*. İstanbul, 2004.